

Slovo Buddhovo

Nyánatiloka
Květoslav Minařík

Slovo Buddhovo

Vydavatelská řada PŘÍMÁ STEZKA
Svazek 9

CANOPUS

NYÁNATILOKA MAHÁTHERA
KVĚTOSLAV MINAŘÍK

Slovo Buddhovo

CANOPUS
Praha 2013

SLOVO BUDDHOVO

Výtah z mravně-filozofické soustavy Buddhova učení podle
znění „původních knih sepsaných v jazyce páli“.

Sestavil, přeložil a vysvětlil
NYÁNATILOKA

Překlad do češtiny podle pátého anglického vydání
„Ostrovní poustevna“ Dodanduwa, Cejlon
1935

Vydáno s laskavým svolením Buddhistické vydavatelské
společnosti na Srí Lance (Buddhist Publication Society, Inc.)

© Buddhist Publication Society, Inc., 2013

© Květoslav Minařík, 2013

ISBN: 978-80-87692-80-6

POZNÁMKA VYDAVATELE

Kniha Slovo Buddhovo je tvořena různými pasážemi pálijského zákona (jeden z nejstarších souborů buddhistických kanonických textů). Nyánatiloka Maháthera vybíral texty tak, aby podávaly systematický přehled buddhistické nauky prostřednictvím vlastních slov Gótamy Buddha. Nyánatiloka také k textům na některých místech doplnil své vysvětlivky.

Podkladem tohoto českého vydání je anonymní český překlad pátého anglického vydání, zveřejněný poprvé v roce 1936 (Revata, Dvůr Králové nad Labem). Ten se dostal do rukou Květoslavu Minaříkovi patrně v šedesátých letech 20. století, a protože jej považoval za velmi hodnotný, doplnil jej svými komentáři.

Překlad z roku 1936 jsme mírně upravili, abychom tak text přiblížili současné češtině a také abychom opravili některé zřejmé nesprávnosti v něm, včetně přepisu pálijských výrazů.

K dalšímu studiu Slova Buddhova je možné vyhledat také řadu dalších podkladů. Čtenářům jsou k dispozici i novější překlady tohoto spisu s buddhistickými texty přeloženými přímo z jazyka páli. Je to např. překlad dr. Mirko Frýby z r. 2010 nebo řada dalších edic ve světových jazycích.

Nyánatiloka Maháthera (1878–1957) byl jedním z prvních Evropanů, kteří obdrželi buddhistické mnišské svěcení. Jeho řádové jméno Nyánatiloka vychází z pálijštiny a patrně by mělo být do češtiny přepisováno spíše jako „Nánatilóka“, což znamená Znalec tří světů (pálijsky nána = poznání; tilóka = tři světy).

Z PŘEDMLUVY K PRVNÍMU VYDÁNÍ Z ROKU 1907

Především chci podotknout, že Slovo Buddhovo nemá být uvedeno do Buddhova učení ani knihou o buddhismu, kterou přečteme a odložíme. Jejím účelem je sestavit systematický výtah Buddhova učení pro ty, kdo jsou již seznámeni s jeho základními myšlenkami, a shrnout v jeden celek jeho různé části, které se na první pohled jeví, jako by byly bez souvislosti, avšak které se nakonec sbíhají v jediném bodě: oprostění od utrpení, jak se o tom vyjádřil Buddha, jehož slova uvádím jako heslo:

Jen jednomu učím, bratři,
zvěstuji vám nadále jako dříve:
utrpení a oprostění od utrpení.

Z PŘEDMLUVY K TŘETÍMU VYDÁNÍ Z ROKU 1928

Spis Slovo Buddhovo, které skutečně poprvé podává jasný a podrobný výklad Buddhova učení, dokazuje zároveň, že není nějakým druhem vybrané filozofie, nýbrž že tvoří ve skutečnosti nedělitelný celek, v němž každá jednotlivá část tvoří naprosto nutný a nezbytný článek...

Zkratky

D. – Dígha-nikája

M. – Madždžhima-nikája

A. – Anguttara-nikája

S. – Samjutta-nikája

Dhp. – Dhammapada

Ud. – Udána

It. – Itivuttaka

Snp. – Sutta-nipáta

ÚVOD

1. Buddha, Osvícený nebo doslova Vědoucí, je čestné pojmenování, jež bylo dáno indickému mudrci Gótamovi, zakladateli eticko-filozofického systému, který je v Evropě znám pod jménem buddhismus. Buddha se narodil ve městě Kapilavatthu na hranicích dnešního Nepálu v druhé polovině šestého století před Kristem jako syn jednoho z knížat severní Indie. Až do svého 29. roku, kdy se zřekl světa a změnil svůj knížecí život za život žebravého mnicha, žil se svou ženou, kněžnou Jasódharou, která mu porodila syna jménem Ráhula, který se později stal Buddhovým oblíbeným stoupencem.

2. Dhamma, Zákon vesmírového pořádku, vyhlášený Buddhou, byl sepsán ve starém jazyce páli a je zachován ve třech velkých sbírkách knih, v Tipitace, tj. ve třech koších Buddhových řečí, totiž ve Vinaja-pitace, v Sutta-pitace a v Abhidhamma-pitace. – Vinaja-pitaka je sbírka příkazů a kázně, jež většinou obsahuje pouze předpisy, jimiž se řídí život mnichů. – Sutta-pitaka je sbírka rozmluv a řečí, jež jsou učením o oproštění; toto učení je obsaženo ve Čtyřech ušlechtilých Buddhových pravdách. – Abhidhamma-pitaka je sbírka filozofických úvah, jež se výhradně zabývají spletitým psychologickým zkoumáním.

3. Sangha, společenstvo, je řád bhikkhuů, žebravých mnichů, jež založil Buddha a jenž trvá do dneška ve své původní formě v Barmě, v Siamu (Thajsku), v Kambodži, na Srí Lance (Cejlonu) a v Čittágongu (Bengálsku). S džinistickým řádem je Buddhův řád nejstarším klášterním řádem na světě. Nejvyspělejšími učedníky

Buddhy z doby jeho života byli: Sárputta, jenž podle Buddhy ovládal dokonale dhammu – učení; Moggallána, jenž vládl všemi nado-
byčejnými silami; Ánanda, oddaný učedník Buddhy a jeho stálý
průvodce; Kassapa, předseda rady v Radžagaze, jež byla ustavena
bezprostředně po Buddhově smrti; Anuruddha, metafyzik, a Ráhula,
Buddhův syn. Jidášem mezi Buddhovými učedníky byl Dévadatta,
Buddhův bratranec.

Buddha, dhamma a sangha jsou tzv. Tři klenoty (v řeči páli
Ti-ratana), před nimiž se sklánějí všichni buddhisté v nejhlubší
úctě, neboť je považují za nejúctyhodnější a nejposvátnější jevy
na světě. – Buddha je učitel, jenž sám odhalil, uskutečnil a hlásal
světu zákony o vykoupení. Dhamma je zákon hlásaný Buddhou
a řídí se jím snaha o oproštění. – Sangha je řád učedníků, kteří už
uskutečnili nebo se stále snaží uskutečňovat učení zákona o oproš-
tění. – Jinými slovy: Buddha je učitel, dhamma učení a sangha
řád stoupců Buddhova učení, již dhammu – učení plní a usku-
tečňují. – Nebo: Buddha je objevitel stezky a vůdce, dhamma je
stezka a sangha řád stoupců, kteří krácejí po této stezce.

V naší době existuje původní buddhismus pouze v Barmě, v Si-
amu (Thajsku), v Kambodži, na Srí Lance (Cejlonu) a v Čittágongu
(Bengálsku).

Hlášení se k tzv. Trojnásobnému útočišti (v řeči páli Ti-sarana),
jak je přijali Buddhovi přívrženci, zůstalo stejné jako za doby Budd-
hovy, totiž:

Utíkám se k Buddhovi,
utíkám se k učení,
utíkám se k mnišské obci.

Nyánatiloka, 1935

ÚVOD KVĚTOSLAVA MINAŘÍKA

Buddhismus není učení zapadlé historie, jakou křísíme na doplnění všeobecného vzdělání, často samoúčelného. Je to věčně živá nauka použitelná k řešení podstatných životních problémů. Může člověku odpovědět na otázky vznikající, když se všemi svými tužbami stojí před zevním světem jako před labyrintem nepřehledných jednotlivých situací a zajímalo by ho jak je řešit a splnit tak své smyslové tužby.

Nebudu tvrdit, že buddhismus někomu poslouží právě ke splnění smyslových tužeb. Rozhodně mu však poskytne klíč k poznání vzájemných souvislostí toho všeho, co se kolem něho děje; to pak už samo uhasí jeho tužby. Jinak nemohou být nikdy splněny, protože jejich počet neustále roste a jsou stále různorodější.

Nebuddhistu může na buddhismu velmi zaujmout, že to je praktická psychologie, jejíž úrovně naše věda dosud nedosáhla a nedá se ani čekat, že jí dosáhne. Buddha spěje k poznání životních problémů dokonalým rozlišováním všech psychických jevů, v nichž je každý jedinec permanentně ponořen, tj. dokonalou introspekci. Její objektivitu zaručuje postupné školení se v abstrahování vědomí, myšlení a úvah od všech psychických procesů a psychologických jevů. Na rozdíl od domnělého noření se myslí do své vlastní bytosti, jak to dělávají mystikové a jež mívá za následek unesení různými kategoriemi citů a vytržením různé povahy, používají dokonale informovaní buddhisté tzv. extenzivní koncentraci. Tu je nutno chápat jako maximálně rozšířené pozorování smyslově vnímaného světa a postupné převedení tohoto pozorování do oblasti psychických procesů, k nimž dochází ve vlastní bytosti.

Tato metoda bádání v oblasti vědomého mentálního, emocionálního, pudového a podvědomého žití je naprosto spolehlivá. Psycho-

logovi mohou při vyšetřování různých psychických a emocionálních procesů u druhých lidí uniknout celé aglomerace psychických jevů. Buddhistovi, který dobře bádá ve své bytosti, však nemůže uniknout nic, pokud se už uschopnil registrovat každé hnutí mysli, citu a vnímáního aparátu stále se zdokonalujícím sebezpozorováním.

Bádání buddhisty však nesměřuje k integraci jeho poznatků do nějakého vědního oboru. Je zaměřeno k poznání moci tzv. neodolatelných popudů; právě v nich vidí pramen všech osobních strastí. Samozřejmě přitom nejde o strast vzniklou pádem kamene na nohu nebo bolením břicha z přesycení. Jde o takovou strast, jaké bývá vystaven mladík, který se začíná rozhlížet po světě a ten mu odpírá plnit vše, po čem touží. Takové „zastaralé“ problémy má ještě stále část mládeže, i když si jiná její část uzurpuje možnost ukájet své chtíče prostředky, jež často nelze vůbec schvalovat. Cesta této mládeže nevede k odstranění strastí, jak jí rozumí buddhismus. Její cesta se vine po okraji propasti mravního zničení a jeho následky nám již blyskají před očima v její zločinnosti.

Buddhismus je moudřejší než primitivní laická morálka. Zajímá jej takový plamen duševního života, jaký věčně stravuje ty, kdo z různých důvodů nezískávají požitky a peníze přepadáním svých bližních a jejich vražděním. Taková cesta je mu cizí. Místo toho obrací zřetel k duševním hnutím, z nichž tento plamen vzniká, a ukazuje cestu k vyhlazení těchto hnutí v podstatě jen rozvinutím vůle nechtít se ukájet.

Vím, že to mnohým lidem zní velmi nesympaticky, zpátečnický; vždyť se přece chlubíme všeobecným pokrokem. Jenže nestojíme před fasádou života, ale před prostými skutečnostmi, jejichž zákonitosti nelze přetvářením fasády změnit. Proto je třeba udělat v sobě pořádek rozvinutím nechtění. Jen tak dospějeme k blaženosti nežádostivých; extenzivní soustředování nás přitom zajistí před duševním úpadkem, před rozvíjející se indolencí. Naopak. Když buddhista překonal rozličná nutkání, pramenící z jeho emocionální, pudové a atavistické přirozenosti, nepropadá defektnímu pozorování své vnitřní přirozenosti. Pomocí extenzivního soustředění se rozvine do stavu mudrce, jenž

je schopen obsáhnout celou problematiku reflexní činnosti smyslů a dospět tak k poznání nekonečných možností systematických absorpcí sebe-vědomí do nejvyšších kvalit kosmu. A bída touhy ukájet smyslové chtíče? Ta mizí v přesném poměru ke kvalitnímu poznávání kosmického tvůrčího procesu. Pro člověka, který žije ve zcela ovládaném a stále více rozvíjeném vytržení, jež ho povznáší z úrovně transcendentního žití k rozličným božím trůnům, posléze ke kvalitám světa transcendentního a konečně pak až ke kvalitě absolutna, se smyslové chtění stává bezcenným. Jeho protikladem je dosažená svoboda, poznávaná posléze jako skutečná spása. A této spásy bylo dosaženo vlastním úsilím a prostředky, které jsou v dosahu každého člověka a jsou konečně jen lidské.

Tato kniha proto není učením zaprášené dávné minulosti; její učení je vždy aktuální a pozvedá člověka nad úroveň jakéhokoli druhu osobní strasti. Proto ji doporučuji jako příručku k vážnému studiu i jako příručku pro řešení veškerých životních problémů v celém jejich rozsahu.

Květoslav Minařík

SLOVO BUDDHOVO
ANEB
ČTYŘI UŠLECHTILÉ PRAVDY

M. 141 Buddha, dokonalý a osvícený*, bratři, zvěstoval, hlásal, vybudoval, odhalil a vysvětlil Čtyři ušlechtilé pravdy a tím zřídil a prohlásil v oboře Isapatanské v Benáresu svrchované království pravdy, jež nemůže být nikým ani popřena ani vyvrácena; žádným asketou ani knězem ani žádným nebeským nebo pekelným tvorem ani bohem ani kýmkoli jiným na světě.

*Bohem se myslí bytost neviditelného světa řádově vyšší než bytosti lidské a andělské**.*

Které jsou tyto Čtyři ušlechtilé pravdy? Jsou to: 1. ušlechtilá pravda o strasti; 2. ušlechtilá pravda o vzniku strasti; 3. ušlechtilá pravda o zániku strasti a 4. ušlechtilá pravda o stezce vedoucí k zániku strasti.

Buddhismus je tedy učení nenáboženské. Jak později uvidíme, je to učení reálné, psychologie svého druhu. Vyvěrá z dobrého pozorování všech pochodů, k nimž dochází v bytosti žijící přirozeně. Přirozený způsob života vede k nevyhnutelným následkům zase jen nenáboženského typu, tj. k následkům povahy sociální a k pocitově prožívaným stavům, jež jsou výsledkem vlivů „složených“. Tyto vlivy a stavy jsou vytvářeny jednak individuálním uzpůsobením člověka, jednak společností, v níž žije.

S. 54 A Buddha pravil: Dokud, mniši, jsem nedosáhl dokonalého vědění a správného poznání o těchto čtyřech ušlechtilých pravdách, dokud mi v mém nitru nebyly naprosto jasné, dotud jsem si nebyl jist, zda jsem dosáhl onoho svrchovaného osvícení, nepřekonatelného na tomto světě s jeho nebeskými a pekelnými tvory, s bohy a se

* Tathágata – „takto dokonale jdoucí“ – je označení, které si dává Buddha obvykle sám, když mluví o sobě, o buddhovi minulosti nebo o buddhovi budoucnosti. Jeho žáci jej nazývají Bhagaván, Požehnaný, nebo Satthar, Mistr, nebo Sugata, Vítaný, Blažený.

** Komentáře Květoslava Minaříka jsou uvedeny kurzívou, vysvětlivky Nyánatiloky Maháthey menším písmem. (Pozn. vyd.)

zástupy asketů, kněží a lidí. Jakmile jsem však dosáhl tohoto vědění a správného poznání těchto čtyř ušlechtilých pravd, vzniklo ve mně přesvědčení, že jsem dosáhl onoho svrchovaného a nepřekonatelného osvícení.

Na rozdíl od mystiků křesťanských si tedy Buddha je jist, že nedosáhl svrchovaného a nepřekonatelného osvícení tím, že začal prožívat tzv. nebeské milosti, nýbrž tím, že poznal zcela zevrubně Čtyři ušlechtilé pravdy. Tím se totiž stal pánem svého svrchovaného a nepřekonatelného osvícení, které je ovocem příslušné snahy.

Představa, že naše bezprostředně prožívané osudy určují nebeské nebo božské mocnosti, je výsledkem osobních úvah nepodložených ani věcným nazíráním ani dobře identifikovanou osobní zkušeností. Bohové i nebeské moci udržují s lidmi kontakt pouze na základě příslušných duševních stavů; stejně s nimi udržuje kontakt lidská spodina, jestliže k tomu má předpoklady náplní své mysli a kvalitou duševních stavů.

Tomu samozřejmě téměř nikdo nevěří. Jde totiž o velmi jemné psychologické nitky, jež tyto vztahy zprostředkují, a ty unikají příliš hrubému a povrchnímu zjišťování. Člověk jistě dovede zachytit radostné nebo zlobné rozechvění svého nitra, ale takto jemně se uplatňující vnitřní příbuznosti a vztahy mu vesměs unikají. A přece vskutku neexistuje žádný tvůrce člověkovu osudu vyjma jeho samého. To se však nedá poznat jinak než sledováním oněch jemných psychických napětí, jež umožňují zločincům dorozumět se tak snadno se zločinci a nábožensky naladěným lidem s lidmi stejného zaměření, smýšlení nebo náklonností.

Buddha mluví o Čtyřech ušlechtilých pravdách. Ty se při běžném povrchním pohledu nezdaří mít tak hluboký dosah. Teprve když uvážíme, že nikdo, pokud ovšem není hluboce zaslepen, nehledá určité slasti, nýbrž jen odstranění strasti, pak pochopíme, co asi znamená přesná definice strasti, přesné rozpoznání jejího vzniku a zániku i terapie jejího odstranění. Při úvahách o těchto Čtyřech ušlechtilých pravdách jistě každý člověk objektivně nazírající na svět přijde na to, že věčná